



تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۱۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۸/۲۹

صفحه ۵۲ تا ۸۰

الگوی حکمرانی دفاعی-امنیتی مبتنی بر ارزش‌های سیاسی

یعقوب یوسفوند^۱، یونس کاکاوند^۲

چکیده

تحقق سیاست‌های امنیت ملی، مستلزم حکمرانی خوب دفاعی-امنیتی مبتنی بر به کارگیری تدابیر، ابزارها و منابع مؤثر در این حوزه است. در فرآیند این نوع حکمرانی و در جهت گذار از تهدیدهای متنوع سیاسی، فرهنگی و شناختی، بهره‌گیری از ارزش‌های سیاسی به عنوان یکی از منابع نرم حکمرانی ضرورتی غیرقابل انکار است. بر این اساس، پرسش اصلی پژوهش این است که در راستای بهره‌گیری بهینه از ظرفیت ارزش‌های سیاسی در حکمرانی دفاعی-امنیتی ج.ا.ایران، چه الگوی مناسب است؟ این پژوهش، پژوهشی توصیفی-تحلیلی است که برای پاسخ به سوال پژوهش از روش مصاحبه نیمه‌ساختار یافته برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده شده است. جامعه آماری شامل اساتید و صاحب‌نظران مرتبط با حوزه پژوهش است و حجم نمونه به روش نمونه‌گیری زنجیره‌ای با توجه به تحقق نقطه اشباع، ۱۵ نفر می‌باشد. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها در این تحقیق بر حسب نوع داده‌ها، روش کیفی مبتنی بر تحلیل محتوا که با استفاده از نرم افزار **maxqda** انجام شده است. دستاورد این پژوهش، الگویی از حکمرانی دفاعی-امنیتی می‌باشد که دارای سه حوزه تدوین راهبرد، اجرا و حوزه ارزیابی و دریافت بازخورد است. در چارچوب این الگو می‌توان از ارزش‌های سیاسی در فرآیند حکمرانی بهره‌گرفت و امور دفاعی-امنیتی را در چارچوب ارزش‌های سیاسی راهبری و هدایت نمود. نتایج پژوهش نشان‌دهنده این است که الگوی ارائه شده، گذار از تهدیدات متنوع نرم و شناختی، مصائب و بحران‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و نظامی پیش‌رو را آسان و حصول به اهداف حکمرانی که همانا بازدارندگی و تأمین امنیت پایدار است، را تسهیل خواهد نمود.

واژگان کلیدی: حکمرانی، حکمرانی دفاعی-امنیتی، ارزش‌های سیاسی، سیاست‌گذاری، قدرت نرم.

۱. استادیار گروه تربیت نظامی/علوم سیاسی، دانشکده مدیریت و علوم نظامی دانشگاه امام علی (ع). (نویسنده مسئول)

y.yousefvand@iamu.ac.ir

۲. استادیار جامعه‌شناسی، دانشکده مدیریت و علوم نظامی دانشگاه امام (ع) Kakavand62@yahoo.com



Defense-security Governance Model Based on Political Values

Yaghoub Yousef Vand¹, Younes Kakavand²

Abstract

The realization of national security policies requires good defense-security governance based on the use of effective measures, tools, and resources in this area. In the process of this type of governance and in order to overcome various political, cultural, and cognitive threats, utilizing political values as one of the soft resources of governance is an undeniable necessity. Accordingly, the main question of the research is: What is the appropriate model for optimally utilizing the capacity of political values in the defense-security governance of the Islamic Republic of Iran?

This research is a descriptive-analytical study that uses a semi-structured interview method to collect data to answer the research question. The statistical population includes professors and experts related to the research field, and the sample size is 15 people using the chain sampling method, considering the saturation point. The data analysis method in this research, depending on the type of data, is a qualitative method based on content analysis, which was carried out using Maxqda software. The achievement of this research is a model of defense-security governance that has three areas: strategy formulation, implementation, and evaluation and feedback. Within the framework of this model, political values can be utilized in the governance, and defense and security affairs can be guided and directed within the framework of political values. The results of the research indicate that the presented model will facilitate the transition from various soft and cognitive threats, political, social, cultural, and military calamities and crises, and will facilitate the achievement of governance goals, namely deterrence and ensuring sustainable security.

Keywords: Governance, defense-security governance, political values, policy-making, soft power.

1. Assistant Professor, Military Education/ Political Science Department, Faculty of Management and Military Science, Imam Ali University, (Writer-in-charge) y.yousefvand@iamu.ac.ir

2. Assistant Professor, in Sociology, Faculty of Management and Military Science, Imam Ali University, Kakavand62@yahoo.com



مقدمه

یکی از حوزه‌های مهم و با اهمیت در حکمرانی دولت، حکمرانی دفاعی - امنیتی است. در حکمرانی دفاعی - امنیتی حفظ بقا، دفاع از تمامیت ارضی و تأمین امنیت در اولویت اول اهداف قرار دارد. بنابراین هنگام ورود به موضوع حکمرانی دفاعی - امنیتی، این سؤال مطرح است که چگونه می‌توان امنیت پایدار را برای مردم به ارمغان آورد و از منافع، ارزش‌ها و حدود آنها دفاع کرد. در بستر تهدیدات متنوع نرم، سخت و ترکیبی، یکی از عواملی که می‌تواند حصول به امنیت پایدار را تسهیل نماید، کار بست ارزش‌های سیاسی در فرآیند حکمرانی دفاعی - امنیتی است. این موضوع می‌تواند به حضور و حمایت مردم از رویکردها و سیاست‌های دفاعی - امنیتی کمک نموده و موفقیت در تحقق اهداف حکمرانی را تقویت نماید. ارزش‌های سیاسی سازوکارهایی را برای تنظیم روابط، حل منافع متضاد، توزیع نقش‌ها و مسئولیت‌ها، و معیاری برای نظارت و ارزیابی‌ها میان مردم و نظام حکمرانی دفاعی - امنیتی فراهم می‌کند که به روند هدایت مؤثر و کنترل اثربخش امور دفاعی - امنیتی کمک می‌کند. بنابراین در فراگرد تهدیدات متنوع و ترکیبی موجود و جنگ شناختی و ضعف اعتماد و نارضایتی عمومی، توجه به الگوی حکمرانی دفاعی - امنیتی مبتنی بر ارزش‌های سیاسی ضرورت پیدا می‌کند. چراکه ماهیت ارزش‌های سیاسی به عنوان یکی از ظرفیت‌های نرم جامعه، به مثابه عناصر تنظیم‌کننده رفتار میان مردم و نظام سیاسی است و در قالب قواعد نهادی عمل می‌کنند و موجبات موفقیت در سیاست‌های تدوینی را به دنبال خواهد داشت. همانگونه که جوزف نای نظریه‌پرداز آمریکایی پیرامون اثربخشی قدرت نرم در موفقیت سیاست‌های اِعمالی، اینگونه بیان می‌دارد که «موفقیت در سیاست‌های جهانی، مستلزم استفاده از قدرت نرم به همراه قدرت سخت است» (عسگری، ۱۳۹۰: ۶۷)، بنابراین بکارگیری ارزش‌های سیاسی به عنوان یکی از منابع قدرت نرم که می‌توانند منابع جذب قدرتمندی باشند (نای، ۱۳۸۷: ۱۱۶)، موضوعی مهم در حکمرانی دفاعی - امنیتی در فضای جنگ‌های متنوع امروزی است. اما مسئله این است که چگونه می‌توان این ارزش‌ها را در فرآیند حکمرانی دفاعی - امنیتی نهادینه‌سازی نمود. از این منظر، سوال اصلی این پژوهش این است که الگوی مناسب در حکمرانی دفاعی - امنیتی ج.ا.ایران مبتنی بر استفاده بهینه از ظرفیت ارزش‌های سیاسی کدام است، به طوری که بتوان در پیچ و خم تهدیدات متنوع نرم و سخت، روند هدایت و اداره امور دفاعی و امنیتی به صورتی باشد که امنیت پایدار حاصل گردد و پاسخ به معمای امنیت که در چارچوب سیاست‌های امنیت ملی نهفته است، داده شود.

مبانی نظری و پیشینه‌شناسی تحقیق

مبانی و پیشینه نظری

حکمرانی دفاعی - امنیتی: اصطلاح حکمرانی در لغت به معنای حکومت‌داری و یا فرمان‌روایی است. به عبارتی، به معنای راهبری، اداره و یا هدایت حکومت و یا نظام سیاسی است. اما در اصطلاح، حکمرانی، ترکیبی است از سنت‌ها (قواعد و آداب و رسوم)، نهادها و فرایندهایی که تعیین می‌کند چگونه قدرت باید اعمال شود، چگونه شهروندان حق مشارکت و اعتراض دارند و چگونه تصمیمات در زمینه مباحث عمومی اتخاذ می‌گردد (دباغ و نفری، ۱۳۸۸: ۴). بنابراین حکمرانی به موضوع چگونگی اتخاذ تصمیم و اجرای آن اشاره دارد. «اصطلاح چگونگی نیز با فرایند انتخاب و گزینش راهکارها، ساختارها، تخصیص منابع و افراد مرتبط است. این بدان معنا است که حکمرانان (دولتی و غیردولتی) می‌بایست در ایجاد محیط سیاسی، اجتماعی و اقتصادی نقش خلاقانه‌ای ایفا نمایند» (جاسبی و نفری، ۱۳۸۸: ۹۱). بنابراین درک کامل واقعیت پیچیده حکمرانی هنگامی میسر می‌شود که تمام ساختارها، فرایندها، بازیگران، کارکردها و اهداف را در ارتباطی تعاملی در برگیرد. منظور از چگونگی و نتایج اعمال قدرت همان فرایند تصمیم‌گیری است. اصولاً بحث در باب چگونگی اعمال قدرت، پاسخگویی به پرسش‌های بنیادینی است که دولتمردان در دنیای سیاست و اندیشمندان در عرصه علوم اجتماعی با آن مواجهه‌اند. در واقع موضوع اساسی در حکمرانی، تصمیم‌گیری در این باره است که چه کسی، چه چیزی، چگونه، کجا و چه هنگام بدست آورد (کاظمی، ۱۳۸۱ و جاسبی و نفری، ۱۳۸۸: ۹۱).

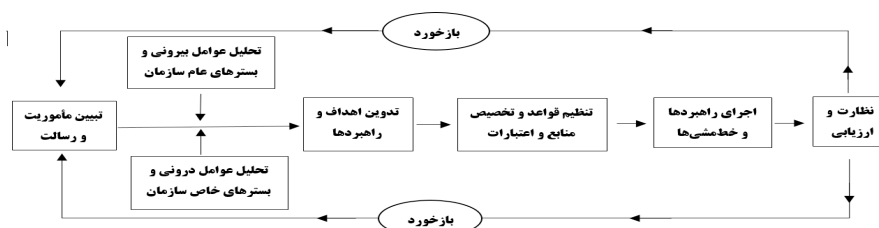
یکی از ابعاد حکمرانی، حکمرانی دفاعی - امنیتی است که معطوف به تأمین اهداف ملی در حوزه دفاعی - امنیتی است. موضوعی است که به شیوه مدیریت و پیاده‌سازی قدرت در نهادهای نظامی - امنیتی در جهت دفع تهدیدات، حراست از کشور و تأمین امنیت اشاره دارد. «حکمرانی دفاعی به عنوان یکی از ارکان اساسی امنیت ملی، به مجموعه‌ای از فرایندها، سیاست‌ها و ساختارهای مدیریتی گفته می‌شود که هدف آن به صورت ساده و کلی، تأمین امنیت و دفاع از تمامیت ارضی کشورها است» (دارابی و فرهنگی، ۱۴۰۲: ۱۸۰). براین اساس، تعریفی که از حکمرانی دفاعی - امنیتی می‌توان ارائه داد این است که حکمرانی دفاعی - امنیتی به خط‌مشی‌ها، سازوکارها و اقداماتی گفته می‌شود که زمینه لازم را برای دفاع از کشور و تأمین امنیت فراهم می‌نماید. از منظری دیگر، حکمرانی دفاعی - امنیتی، علم و هنر بهره‌گیری کلیه امکانات مادی و معنوی در جهت دفع تهدیدات و تحقق اهداف ملی و تأمین امنیت است.



ضرورت حکمرانی مطلوب دفاعی - امنیتی در محیط پیچیده و آنا‌رشی بین‌المللی، مبتنی بر مقدرات، منابع و منافع ملی، تحلیل سود/ زیان و تحلیل فرصت/ تهدید است. بازدارندگی و امنیت پایدار از ویژگی‌های حکمرانی خوب دفاعی - امنیتی است. حکمرانی دفاعی - امنیتی اساساً مأموریتی را که دنبال می‌کند ناظر بر کاربست قدرت در جهت حراست از تمامیت ارضی و تأمین امنیت ملی است. اما از آنجا که کاربست قدرت نیازمند اهرم‌های مختلفی است، دولت‌ها تلاش می‌کنند از اهرم‌ها و ابزارهای مختلفی در جهت حکمرانی مطلوب دفاعی - امنیتی استفاده کنند.

بانگ‌رَش به موارد پیش گفته، در این پژوهش چارچوب نظری حکمرانی دفاعی - امنیتی در تعریف زیر تعیین می‌گردد:

حکمرانی دفاعی - امنیتی، فرآیند هدایت و راهبری اقدامات و فعالیت‌های دفاعی - امنیتی از طریق هدف‌گذاری، خط‌مشی‌گذاری در بستر عوامل بیرونی و درونی، تنظیم‌گری روابط، تنظیم و اجرای قواعد، تخصیص منابع و اعتبارات، نظارت و ارزیابی، و کاربست بازخوردها در جهت تأمین امنیت و دفاع از کشور است. که در قالب الگوی مفهومی زیر می‌توان بیان کرد.



شکل ۱: الگوی مفهومی حکمرانی

بانگ‌رَش به الگوی مفهومی فوق، فرآیند حکمرانی را در سه بخش کلی قابل تبیین است که شامل: بخش اول؛ تدوین راهبرد است که مشتمل بر تبیین مأموریت، تحلیل و شناخت عوامل بیرونی و درون و بسترهای خاص و عام سازمان، تدوین اهداف و راهبردها است. بخش دوم؛ شامل حوزه اجرا است که شامل تنظیم قواعد و تخصیص منابع و اعتبارات و اجرای راهبردها و خط‌مشی‌هاست. بخش سوم؛ حکمرانی معطوف به ارزیابی و دریافت بازخورد از روند حکمرانی است.



ارزش‌های سیاسی: در فرهنگ فارسی معین، ارزش به معنای بها، قیمت، قدر و شایستگی معنا شده است. در اصطلاح، «ارزش‌ها، مفاهیم تعمیم‌یافته‌ای از آرزوها و هدف‌های مشروعی هستند که انسان را در جهت خاصی هدایت می‌کنند. در حوزه سیاسی، ارزش‌ها جهت‌گیری‌های مردم را نسبت به نهادها، ساختارها و عملکردهای سیاسی تعیین می‌کند (قوام، ۱۳۸۶: ۲۸۲). جوزف نای ارزش‌های سیاسی را به عنوان یکی از منابع قدرت نرم به شمار می‌آورد و آن را شامل مواردی می‌داند که در داخل و خارج کشور مورد توجه بوده و تولیدکننده و یا تقویت‌کننده قدرت نرم هستند. وی برای نمونه، دموکراسی و حقوق بشر را به عنوان ارزش‌های سیاسی مطرح می‌کند (نای، ۱۳۸۹: ۵۱ و ۱۱۶). اندرو هیوود در کتاب مفاهیم کلیدی در سیاست، مسئولیت (پاسخگویی)، خودمختاری (خودگردانی)، آزادی مدنی، جمع‌گرایی، رضایت، حکومت مشروطه (حکومت محدود)، دموکراسی، برابری، آزادی، بی‌طرفی، حقوق (حق شایستگی‌های افراد)، حقوق بشر، دارایی، تعهد، رفاه (دولت رفاه)، رهبری، سنت، تساهل، شایسته‌سالاری، عدالت، فردگرایی و نمایندگی را به عنوان اصول هنجاری و یا ارزش‌ها و ایدئال‌های سیاسی مطرح و به تشریح آنها پرداخته است (هیوود، ۱۳۹۵: ۱۴۰-۱۸۶). دکتر حسین سیف‌زاده نیز معتقد است ارزش‌های مطلوب در سیاست به دو عرصه مصلحت عمومی در داخل و منافع ملی در خارج تقسیم می‌شوند. در داخل سیاست مستلزم آن است که امنیت وجودی و رفاه فردی عضو جامعه را به حد اعلای ممکن برساند. در حوزه سیاست، امنیت و آزادی برای او بالاترین هدف می‌باشد. طبیعی است که برای انسان مسلمان روح و معنی بر جسم رجحان دارد. وجود نرم‌افزاری او روح و معنی است و وجود سخت‌افزاری او جسم و ذات است. با این تعبیر، آزادی جسم و ذات در قالب آزادگی معنا و روح ماهیت پیدا می‌کند. آزادی ولنگاری نیست بلکه رهایی از قیود اسارت‌بخش است. این آزادی تجلی اراده انسانی اوست و با اختیار و انتخاب او باید به دست آید. در عرصه خارج نیز، استقلال هدف انتزاعی است. این هدف مطلوب دست نیافتنی است ولی می‌تواند راهنمای عمل شود و جهت حرکت را معین می‌کند (سیف‌زاده، ۱۳۸۵: ۵۱).

در مجموع، ارزش‌های سیاسی آن دسته از عقاید، آرزوها و هدف‌های مشروع و مطلوبی است که عموم مردم خواستار بکارگیری آن در عرصه سیاست هستند. در نظام جمهوری اسلامی ایران، ارزش‌های سیاسی، در آموزه‌های دینی و ملی نهفته است که با حفظ و تقویت آن بر قدرت ملی و توان نرم نظام افزوده خواهد شد. با کنکاشی در قانون اساسی ج.ا.ایران می‌توان به ارزش‌های سیاسی مورد تأکید در آن همچون استقلال و آزادی، بسیج عمومی و اراده‌ی ملی، وحدت ملی،



عدالت، روحیه ملی، آموزش و پرورش و تربیت بدنی رایگان، مصونیت از تعرض، ممنوعیت تفتیش عقاید، آزادی مطبوعات و نشریات، و... دست یافت (یوسفوند، ۱۳۹۹: ۱۷).

پیشینه‌شناسی تحقیق

- اکبری و عبدالحسین زاده (۱۴۰۳)، در گزارشی راهبردی با موضوع "ابزارهای نرم حکمرانی و نقش آنها در ارتقاء نظام قانون‌گذاری"، به بررسی جایگاه ابزارهای نرم در حکمرانی و ضرورت کاربست این ابزارها در ارتقاء نظام قانون‌گذاری پرداخته‌اند. در این گزارش، حکمرانی را به مفهوم هدایت، راهبری و جهت‌دهی جامعه به سمت اهداف و ارزش‌های پذیرفته تعریف می‌کند و لازمه آن را ارائه نظام، رویکرد، نهاد و ابزار برای هدایت و مدیریت جوامع بشری است. نویسندگان بیان می‌دارند؛ در حوزه حکمرانی، رویکردهای متنوعی وجود دارد که یکی از آنها حکمرانی نرم است. در حکمرانی نرم با تأکید بر ابزارها و سازوکارهایی که مبتنی بر جنبه‌های انسان‌شناختی و رفتاری بازیگران مختلف است، اثربخشی و کارآمدی خط‌مشی‌ها و قوانین در نظام حکمرانی دنبال می‌شود. نتایج این گزارش نشان می‌دهد که کاربست ابزارهای نرم در حکمرانی می‌تواند کارکردهای مختلفی داشته باشد. از جمله: تسهیل و تسریع فرآیندها و روال‌ها، تشویق و ترغیب رفتارهای مطلوب در امور اجتماعی، تنظیم‌گری خودکار در شرایطی که امکان قانونگذاری وجود ندارد، بازدارندگی از رفتارهای نامطلوب به شیوه‌ای غیرقهری و داوطلبانه، ایجاد زمینه مشارکت و رشد شهروندان، افزایش سرمایه اجتماعی حکومت‌ها، درنظر گرفتن تفاوت‌ها در افراد و گروه‌های مختلف و انجام امور طبق اقتضائات محلی، کاهش هزینه‌های اجتماعی، سیاسی و اقتصادی در شرایطی که قانونگذاری هزینه‌زاست، عدم محدودیت به حوزه خاص و حتی یک کشور خاص در خصوص برخی از ابزارها، اصلاح آسان آنها، طبق شرایط در حال تغییر به علت ماهیت غیررسمی و مواردی از این دست را در خط‌مشی‌گذاری عمومی و قانونگذاری داشته باشند. در مجموع، ابزارهای نرم از طریق ایجاد زمینه فعالیت‌های داوطلبانه، مشارکتی، تنظیم‌گرانه، مبتنی بر هنجارها و متناسب با مقتضیات محلی، باعث اجرای بهتر و کارآمدتر تصمیم‌ها می‌شوند.

- دارابی و فرهنگی (۱۴۰۲)، در مقاله‌ای با عنوان "شناسایی الگو و مکتب کارآمد در نظام حکمرانی امنیتی - دفاعی در فضای منازعات حکمرانی هیبریدی"، به دنبال شناسایی بهترین نوع دفاع و الگو و مکتب کارآمد در برابر یک جنگ ترکیبی تمام‌عیار در سطوح ملی، منطقه‌ای



و بین‌المللی هستند. آنان معتقدند جمهوری اسلامی ایران، به سبب ماهیت خود، بیش از سایر کشورها با چالش‌ها و بحران‌ها و تهدیدات متعدد در عرصه‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی دست‌وپنجه نرم می‌کند و در آینده نیز با آن‌ها روبرو خواهد بود. هم‌افزایی تهدیدها و ابزارهای نظامی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی باهدف ایجاد بی‌ثباتی در کشور، جنگی تحت عنوان جنگ ترکیبی را رغم خواهد زد. بنابراین با توجه به نتایج حاصله از بررسی منابع گوناگون، در بین انواع حکمرانی که در پی میدان دادن به نظام‌های ارزشی مختلف پدیدار می‌شوند، تنها حکمرانی متعالی بر اساس مکتب و الگوی توحیدی قابل شناسایی است و بهترین دفاع در یک جنگ هیبریدی، حکمرانی متعالی اسلامی می‌باشد.

- رضانی و همکاران (۱۴۰۲)، در پژوهشی با عنوان "بررسی تأثیر نظام ارزش‌ها در سیاست‌گذاری عمومی با تأکید بر جایگاه مرجعیت در سیاست‌گذاری عمومی" به بررسی تأثیرگذاری نظام ارزش‌ها در سیاست‌گذاری عمومی پرداخته‌اند. نویسندگان بیان می‌دارند، سیاست‌های عمومی، ارزش‌ها و منابع را توزیع می‌کنند و زندگی سیاسی و اجتماعی را شکل می‌دهند، این تعریف نشان‌دهنده اهمیت ارزش‌ها در حوزه سیاست و سیاست‌گذاری بوده و در این زمینه دانشمندان سیاست‌گذاری عمومی، به دنبال ارائه درک بهتری از چگونگی تأثیرگذاری ایده‌ها، هنجارها، ارزش‌ها و همچنین منافع شخصی بر فرآیند سیاست‌گذاری هستند. اصول اساسی سیاست‌گذاران ارزش‌هایی تغییرناپذیر به نظر می‌رسند، اما این ارزش‌ها ازلی قلمداد نمی‌شند و با تغییر این ارزش‌ها، منطق سیاست‌گذاری نیز تغییر می‌کند. مفهوم مرجعیت نیز از این رهگذر به بررسی نقش ایده‌ها و ارزش‌ها در فرایند سیاست‌گذاری پرداخته و شاید شاخص‌ترین رویکرد ارائه شده در این زمینه باشد.

- پورعزت و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان "ارزش‌های سیاسی در حکومت امام علی(ع)" به مطالعه حکومت امام علی(ع) از منظر نحوه‌ی پایبندی آن حضرت به ارزش‌های سیاسی می‌پردازد. سوال این است که امام علی(ع) با مؤلفه‌هایی چون عدالت، آزادی، امنیت و رفاه به مثابه ارزش‌های سیاسی چه مواجهه‌ای داشتند؟ یافته‌های تحقیق بیانگر این است که در حکومت آن حضرت، عدالت به مثابه شبکه‌ای است که دارای اجزاء گوناگونی چون حق، انصاف، صداقت و مصلحت عمومی می‌باشد. آزادی مردم به ویژه مخالفین نزد امام(ع) آن قدر مهم است که آن حضرت می‌فرماید: من نمی‌توانم شما را به راهی که دوست ندارید اجبار کنم (خطبه ۲۰۸). از نظر آن امام(ع) امنیت حق همگانی است که در پر تو قدرت معنا



می‌یابد و حکومت نیز صرفاً متولی و ابزار تأمین امنیت است و باید زمینه‌های ترس و نیاز را از بین ببرد. در بحث رفاه اجتماعی، آن حضرت از طریق تشویق مردم به کار و تلاش و تخصیص سهم مساوی از بیت‌المال برای آحاد اعضای جامعه حتی مخالفینش، همزمان به ارتقای سطح زندگی مردم، بسترسازی جهت رشد عزت نفس عمومی آنان و افزایش سطح آزادی‌های مردم مبادرت می‌ورزیدند.

- احمدی‌سپیدان (۱۳۹۰)، در مقاله‌ای با موضوع "نقش ارزش‌ها در خط‌مشی‌گذاری سیاسی" تلاش نموده است تا نقش ارزش‌های اسلامی به‌ویژه، توکل و تقوا و آثار و فواید توکل و تقوای سیاسی را در خط‌مشی‌گذاری سیاسی بررسی نماید. مقاله بیان می‌دارد، ارزش، جزء لاینفک هر تصمیم و خط‌مشی‌گذاری است و نقش آن در فرآیند خط‌مشی‌گذاری و شناخت آثار آن در چگونگی اخذ خط‌مشی حائز اهمیت فراوانی است. در جامعه اسلامی، خط‌مشی‌گذاری باید با بهره‌گیری از ارزش‌های حاکم بر آن صورت گیرد. ارزش‌ها بر رفتار و عملکرد انسان‌ها اثر می‌گذارند و در جهت دادن به خط‌مشی‌ها مؤثر هستند.

با نگرش به بررسی پیشینه تحقیق، پژوهش‌های فوق هر کدام از یک زاویه به نقش و تأثیر ارزش‌ها و ابزارهای نرم در نظام سیاست‌گذاری و حکمرانی پرداخته‌اند. اما این پژوهش مشخصاً به حوزه حکمرانی دفاعی-امنیتی پرداخته است و به دنبال این مسئله است که با بهره‌گیری از ارزش‌های سیاسی که به عنوان یکی از ابزارها و منابع قدرت نرم محسوب می‌شوند، چگونه می‌توان امور دفاعی-امنیتی را اداره، هدایت و کنترل کرد. به همین منظور، در تحلیل و بررسی این موضوع، پژوهش‌های فوقی‌تواند مفید باشد.

روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش، پژوهشی توصیفی - تحلیلی است که تلاش شده ارتباط بین متغیرهای پژوهش در قالب ارائه الگو بررسی شود. برای جمع‌آوری اطلاعات و داده‌ها، از روش مطالعات کتابخانه‌ای و مصاحبه استفاده شده است. جامعه آماری در بخش کتابخانه‌ای شامل کتب، مقالات و پژوهش‌های مربوط به حوزه پژوهش است که در بحث تدوین مبانی نظری و بیان پیشینه پژوهش مورد استفاده قرار گرفته است. جامعه آماری در بخش مصاحبه، شامل اساتید و صاحب‌نظران مرتبط با حوزه پژوهش است که در این راستا، پس از بررسی سوابق علمی، پژوهشی و کاری آنان، جامعه آماری انتخاب شده است. حجم نمونه به روش نمونه‌گیری زنجیره‌ای با توجه به تحقق نقطه اشباع، ۱۴ نفر



تعیین گردید که ابتدا تعداد محدودی از صاحب‌نظران شناسایی و پس از مصاحبه با آنان، توسط نمونه‌های اولیه صاحب‌نظران دیگر نیز معرفی شده‌اند.

جهت سنجش اعتبار پاسخ‌های مصاحبه نیز، سؤال‌ها بر مبنای ساختار تحقیق و شاخص‌های مطروحه انتخاب‌شده و دارای کمترین ابهام بوده و به‌صورت کتبی و در زمان‌های مختلف با مصاحبه‌شوندگان مطرح گردیده به گونه‌ای که بتواند محقق را دریافتن پاسخ سؤال تحقیق یاری نماید.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها در این تحقیق بر حسب نوع داده‌ها، روش کیفی مبتنی بر تحلیل محتوا است که با استفاده از نرم افزار maxqda مفاهیم از محتوای مصاحبه‌ها استخراج، دسته‌بندی و کددهی شده و مورد تجزیه و تحلیل کیفی قرار گرفته است. در این روش با استفاده از کدگذاری باز و محوری متن مصاحبه‌ها، مفاهیم و مقوله‌های اصلی تعیین گردیده است. به طوری که در مرحله کدگذاری باز مضمون‌های بسیاری بدست آمده که با پالایش این مفاهیم، داده‌ها به مقوله‌های کمتر و محوری تقلیل یافته است و با توجه به الگوی مفهومی پژوهش، مقوله‌ها در ذیل ابعاد و عناصر الگو دسته‌بندی، و ارتباط بین آنها در الگوی نهایی پژوهش مشخص گردیده است.

یافته‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها

الف: یافته‌های تحقیق

شاید یکی از موارد مهم مناقشات و تعارضات سیاسی در مورد ارزش‌ها، مسائل هنجاری، اخلاقی، ایدئال‌ها و یا چگونگی زندگی مردم باشد. در میان مهمترین ارزش‌ها در زندگی سیاسی، می‌توان به آزادی، عدالت، برابری، امنیت، نظم و اجتماع اشاره داشت. مردم غالباً از این گونه اصول و ایدئال‌ها، جهت پیشبرد کرامت انسانی و داشتن روابط متمدنانه، نه لزوماً به منظور کسب قدرت و ثروت، استقبال می‌کنند. آنچه در اینجا به ارزش‌های مذکور رنگ سیاسی می‌بخشد، تأمین و تضمین خواسته و انتظارات مردم از حکومت‌هایشان می‌باشد (قوام، ۱۳۹۱: ۵۷ و ۵۸). ارزش‌های متفاوت همانند تأثیری که تمثیل‌ها بر ساماندهی اجتماعی دارند، بر ساماندهی و رفتار نظام سیاسی تأثیر دارند. برای نمونه، با گسترش شعاع حقوق بشر، نقش ملت - دولت هم به نفع حکمرانی خوب با نقش قیف - پمپی برای دولت تعدیل می‌شود. در زیستواره حکمرانی خوب کرامت انسانی و حقوق بشر به جایگاه ارزشی صعود می‌کند. در این نگاه دولت نقش قیف - پمپی و ابزاری پیدا می‌کند. حاکمیت انسانی به عهده شخص، و زمینه‌سازی زیرساخت‌ها برای قدرت‌بخشی به فرد انسانی و



حفاظت از کرامت او به عهده دولت در می‌آید (سیف‌زاده، ۱۳۹۰: ۱۶۶). بنابراین تأثیر ارزش‌های سیاسی بر رفتار نظام‌های سیاسی و شیوه حکمرانی دولت‌ها غیرقابل انکار است و پیامدهایی را به دنبال دارد. قاعدتاً در ذیل حکمرانی دولت، حکمرانی دفاعی - امنیتی نیز به دور از این تأثیرات نیست. از این‌رو، در چارچوب الگوی مفهومی پژوهش، داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها پیرامون حکمرانی دفاعی - امنیتی در پرتو ارزش‌های سیاسی در سه حوزه تدوین، اجرا و ارزیابی، و در ابعاد و مقوله‌های زیر دسته‌بندی گردیده است.

۱- شاخص‌های حوزه تدوین حکمرانی دفاعی - امنیتی در پرتو ارزش‌های سیاسی
این حوزه دارای سه بُعد تبیین مأموریت و رسالت، تدوین اهداف و راهبردها، تحلیل و شناخت بسترها (بسترهای عام و خاص) است که در جدول شماره (۱) مقوله و شاخص‌های مرتبط با این ابعاد آمده است.

جدول ۱: شاخص‌های حوزه تدوین حکمرانی دفاعی - امنیتی در پرتو ارزش‌های سیاسی

منبع	شاخص‌ها	مقوله	بعد
	خنثی نمودن تهدیدهای سیاسی در اجرای امور دفاعی - امنیتی	دفع تهدیدات و تأمین امنیت	تبیین مأموریت و رسالت
	توجه به ظرفیت‌های نرم سیاسی در تأمین امنیت و اقتدار ملی	پایدار در چارچوب نهادهای سازشی	
	بهبود عملکرد سازمان‌های دفاعی - امنیتی در پرتو ارزش‌های سیاسی	ارزش‌های سیاسی در حکمرانی	
	حفظ ثبات و تداوم نظام سیاسی	دفاعی - امنیتی	
	تقویت وجدان‌کاری و مسئولیت‌پذیری و پاسخ‌گویی در حکمرانان دفاعی - امنیتی		
	تعیین نوع اهداف سیاسی - دفاعی مطابق با اهداف و منافع ملی	هدف‌گذاری درست	
	هدف‌گذاری کوتاه مدت و بلندمدت مبتنی بر ارزش‌های سیاسی جامعه		
	اولویت‌بندی اهداف حکمرانی بر مبنای ارزش‌های جامعه		



استفاده از ظرفیت مردم در پیاده سازی سیاست‌های دفاعی - امنیتی	مشارکت دادن مردم در امور دفاعی - امنیتی
بهره‌گیری از نظرات و دیدگاه‌های در تدوین برخی سیاست‌ها و رویکردهای دفاعی - امنیتی	
استفاده از ظرفیت بسیج مردمی و ایجاد ساختار دفاعی - امنیتی مردم پایه	
جذب حمایت و پشتیبانی مردم در امور دفاعی - امنیتی	
جهاد و جد و جهد فی سبیل الله	مدیریت جهادی
کار و تلاش خستگی ناپذیر	
روحیه سلحشوری و فرهنگ جهادی	
حضور به موقع و مؤثر مسئولان امر در میدان عمل	
تصمیم‌گیری به موقع، منطقی و اثربخش منطبق بر ارزش‌های سیاسی	کارآمدی، مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی
تعیین وظایف و سازماندهی اثربخش	
اجرای اثربخش سیاست‌ها و راهبردهای دفاعی - امنیتی	
شفافیت در عملکرد و اقدامات به حفظ اسرار و اطلاعات نظامی	
پاسخگویی در برابر تصمیمات و اقدامات دفاعی - امنیتی	
آمادگی برای پذیرش انتقادات و پیشنهادات مردم	
انجام‌بخشی به امور دفاعی در پرتو ارزش‌های سیاسی	تهییج روحیه، انگیزه و آمادگی در نیروها
تقویت اراده و روحیه مقاومت و شکست‌ناپذیری	
تقویت روحیه رزمندگی و شجاعت	
استحکام‌بخشی در سلامت روحی - روانی در مردم و نظامیان	
ارتقاء روحیه خودباوری و اعتماد به نفس	
حاکمیت سیره قرآن و سنت پیامبر و ائمه معصومین (ع) در امور دفاعی - امنیتی	
اعتماد و توکل به قدرت و امدادهای الهی	
برخوردارگی از حمایت مردمی و حمایت نخبگان سیاسی و علمی و نظامی	



فرهنگ سیاسی مبتنی بر پرهیز نظامیان از دخالت در امور سیاسی وحدت و انسجام ملی اخلاق حسنه تقوا و وجدان سیاسی - نظامی فرهنگ خودباوری و خوداتکایی فرهنگ ایده‌پردازی و نظریه‌پردازی سیاسی - نظامی اقتدار مبتنی بر حاکمیت قانون در امور دفاع پرهیز از امنیتی‌سازی جامعه شایسته‌گزینی و تخصص‌گرایی عدالت محوری و عدالت خواهی نیروی انسانی کارآمد و وظیفه شناس تعامل و هماهنگی و وحدت بین فرماندهان و آحاد نیروهای مسلح دانش و بینش سیاسی - نظامی مردمی بودن و تکریم مردم و مواجه با آنها بهبود عملکرد و پاسخ‌گویی به مردم پیش قدمی در عمل به ارزش‌ها عبور از موانع نفسانی و شیطانی حذف مفروضات ناصحیح ذهنی و خطوط قرمز خودترسیمی در تحلیل‌های و رویکردهای سیاسی - نظامی بر خوردهای از توان علمی و پژوهشی مدیریت دانش و بهره‌گیری از تجربیات	بسترهای عام سیاسی - نظامی	بسترها بسترهای خاص سیاسی - نظامی

۲- شاخص‌های حوزه اجرای حکمرانی دفاعی - امنیتی در پرتو ارزش‌های سیاسی

این حوزه نیز دارای سه بُعد قاعده‌گذاری و تنظیم‌گری اثربخش، تخصیص و کاربست منابع و اعتبارات و تقویت مکانیسم‌های نظارت و ارزیابی است که در جدول شماره (۲) مقوله و شاخص‌های مرتبط با این ابعاد آمده است.



جدول ۲: شاخص‌های حوزه اجرای حکمرانی دفاعی - امنیتی در پرتو ارزش‌های سیاسی

منبع	شاخص‌ها	مقوله	بعد
مصاحبه با صاحب نظران	همسویی قوانین و مقررات وضع با ارزش‌های حاکم بر جامعه	قاعده‌گذاری اثربخش	اجرا
	آینده‌نگری در وضع قوانین و مقررات		
	حفظ حقوق و کرامت افراد نظامی و غیرنظامی در تنظیم مقررات دفاعی – امنیتی		
	توجه به امنیت ذهنی و روانی افراد در تنظیم قواعد دفاعی – امنیتی		
	توجه به آزادی‌های مردم در تنظیم قواعد		
	تطبيق قواعد و مقررات با سیاست‌های کلی و کلان دفاعی – امنیتی		
	بهره‌گیری از نیروی انسانی با کیفیت مبتنی بر ایمان، تعهد، آموزش و تخصص.	تخصیص و کاربست منابع و اعتبارات	
	استفاده از منابع و ظرفیت‌های نرم		
	استفاده بهینه از منابع و ظرفیت مادی همچون فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی		
	تخصیص بودجه و اعتبارات کافی		
	سازماندهی و نظم‌دهی	سازماندهی و برنامه‌ریزی صحیح	
	برنامه‌ریزی درست		
	تعیین صحیح وظایف و مأموریت‌ها و پرهیز از موازی کاری		
	تقویت نظارت‌های ستادی و عملیاتی	تقویت مکانیسم‌های نظارت و ارزیابی و اثربخشی	
	تقویت نظام‌های ارزیابی در سازمان‌ها مبتنی بر ارزش‌های سیاسی		
	تعیین معیارهای ارزیابی بر اساس ارزش‌های سیاسی		



۳- شاخص‌های حوزه باخوردی در حکمرانی دفاعی - امنیتی در پرتو ارزش‌های سیاسی
 بازخورد به پیامدها و خروجی‌ها مورد انتظار از حکمرانی دفاعی - امنیتی که مبتنی بر توجه و
 کاربرست ارزش‌های سیاسی صورت گرفته است، اشاره دارد. این پیامدها و بازخوردها برای کنترل
 حکمرانی می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. به طور که بر اساس این شاخص‌های بازخوردی می‌توان
 روند حکمرانی دفاعی - امنیتی را مورد سنجش و ارزیابی قرار داد که آیا حکمرانی دفاعی - امنیتی
 در مسیر تحقق اهداف و مأموریت خود قرار دارد (بازخورد مثبت) یا نه (بازخورد منفی). در جدول
 شماره (۳) مقوله و شاخص‌های بازخوردی حاصل از حکمرانی دفاعی - امنیتی در پرتو ارزش‌های
 سیاسی آمده است.

جدول ۳: شاخص‌های حوزه بازخوردی در حکمرانی دفاعی - امنیتی در پرتو ارزش‌های سیاسی

منبع	شاخص‌ها	مقوله	بعد
مصاحبه با صاحب نظران	جهت‌دهی به اهداف و خط‌مشی‌ها	پیامدهای مورد انتظار	بازخوردها
	تسهیل‌گری در اجرای قواعد و سیاست‌ها		
	معیار ارزیابی عملکرد حکمرانی دفاعی - امنیتی		
	مشروعیت‌سازی و تقویت دفاع مردم پایه		
	تقویت اعتماد مردم به سازمان‌های دفاعی - امنیتی		
	تداوم استقلال و آزادی کشور		
	قدرت‌سازی و تحکیم اقتدار و امنیت پایدار		
	مصونیت‌سازی نرم و خنثی نمودن توطئه‌های نرم و شناختی		
	نشر و رشد هنجارها و ارزش‌های انسانی و الهی در عرصه دفاع		

ب: تجزیه و تحلیل یافته‌ها

با نگرش به محدودیت صفحات مقاله، در ادامه به بحث و تحلیل شاخص‌های بازخوردی حاصل
 از کاربرست ارزش‌های سیاسی در عرصه حکمرانی دفاعی - امنیتی، پرداخته می‌شود:

- جهت‌دهی به اهداف و خط‌مشی‌ها

همانگونه اشاره شد، ارزش‌های سیاسی موجب جهت‌گیری‌های مردم نسبت به نهادها، ساختارها



و عملکردهای سیاسی می‌شود. در روند سیاست‌گذاری و حکمرانی، «ارزش‌ها به عنوان وسایل و توجیهاتی برای اهداف، تصمیمات و اعمال عمل می‌کنند و باعث ایجاد ایستارهایی نسبت به شرایط می‌شوند؛ یعنی هم سیاست‌های مختلف را توجیه می‌کنند و هم به آنها جهت می‌دهند (ازغندی و روش‌نندل، ۱۳۸۴: ۹۴). هر کجا ارزش مطرح است، بینش علمی - تجربی یا فرهنگ سیاسی تحت الشعاع قرار می‌گیرد. بینش به رفتار و تفکر انسان‌ها، در قالب شهروند عادی، سیاستمدار، عالم سیاسی و کارگزار حکومتی شکل و معنی می‌دهد و روش آنان را در تفسیر، تحلیل و پژوهش پدیده‌ها، معین می‌کند. این همان چیزی است که از آن به عنوان بینش ارزشی و تفکر فلسفی یاد می‌کنیم و همواره راهنمای حرکت است (کاظمی، ۱۳۸۲: ۴۸) و بر رفتار و عملکرد انسان‌ها اثر گذارده، در جهت دادن به خط‌مشی‌ها نیز مؤثر واقع می‌شوند. خنثی بودن خط‌مشی‌گذاران و کسانی که پشتوانه‌های اطلاعاتی و تخصصی آنها به شمار می‌آیند، از جهت ارزشی افسانه‌ای بیش نیست. در همه‌ی سطوح سازمانی و رده‌های حکومتی از فرد یا گروهی که امضاءکننده و اعلام‌کننده خط‌مشی‌ها می‌باشد تا افرادی که تدارک‌کننده اطلاعات و ستادهای تخصصی به شمار می‌آیند، همگی به ارزش‌هایی پایبندند که این باورها و اعتقادات در تصمیم‌های گزینش‌ها و اقدامات‌شان اثر می‌گذارد. همانگونه که تصمیم‌های عمومی حاصل نظرات و اقدامات جمعی است و یک فرد به تنهایی به وضع خط‌مشی اقدام نمی‌کند، در اینجا این نکته قابل ذکر است که در خط‌مشی‌گذاری جمعی از ارزش‌ها نیز نقش عمده‌ای ایفا می‌کنند و تعامل بین افراد فارغ از چگونگی اعتقادات و ارزش‌های آنان نیست (الوانی، ۱۳۸۰: ۱۲۲). بنابراین، ارزش‌ها در تعیین نوع اهداف و جهت‌دهی به تصمیم‌گیری‌ها و خط‌مشی‌ها تأثیر گذارند و نظام حکمرانی دفاعی نیز از این موضوع مستثنی نیست و اهداف و خط‌مشی‌ها در چارچوب آن تعیین می‌گردد. از این‌رو، در فرآیند بازخوردگیری از روند حکمرانی، تحقق اهداف و خط‌مشی‌های حکمرانی دفاعی - امنیتی در چارچوب ارزش‌های سیاسی مورد انتظار است.

- تسهیل‌گری در اجرای قواعد و سیاست‌ها

همانگونه که اشاره شد، حکمرانی اصطلاحی است که بر اعمال قدرت در مجموعه‌ای از زمینه‌های نهادی دلالت دارد و در آن مفاهیم هدایت، کنترل و تنظیم فعالیت‌ها، در جهت منافع مردم یا همان شهروندان و رأی‌دهندگان و کارکنان مستتر است. در نظر دانشمندان علوم سیاسی، حکمرانی بر فراگرد مدیریت سیاسی اشاره دارد که مبانی هنجاری اقتدار سیاسی، سبک هدایت



امور عمومی و به کارگیری منابع عمومی را در بر می‌گیرد (قلی‌پور و منصورزاده، ۱۴۰۱: ۱۰۶). مدیریت سیاسی، بر ساختار و رفتار دیوانسالاری تأکید دارد و نوعی فعالیت است که به سیاست و سیاست‌گذاری مربوط می‌شود و ابزاری برای اعمال حاکمیت است (کاظمی، ۱۳۸۱: ۱۹). بر این اساس، محور حکمرانی، اجرای قواعد و سیاست‌ها توسط بوروکرات‌ها و عوامل مجری در چارچوب مدیریت سیاسی است. بنابراین بوروکرات‌ها و عوامل اجرایی در حصول به حکمرانی مطلوب از جایگاه ویژه‌ای برخوردارند. چرا که بوروکرات‌ها به واسطه تخصص و دانش سازمانی و بوروکراتیک می‌توانند نیات و خواسته‌های خود را در اجرای قواعد و خطی‌مشی‌ها دخالت دهند و تحصیل اهداف مورد نظر در حکمرانی را تسهیل و یا محدود نمایند. در این بین، اگر قواعد و سیاست‌ها منعکس‌کننده ارزش‌های مسلط جامعه باشند و در سازمان‌های اجرایی نیز نهادینه شده باشند، پذیرش و اجرای آنها از سوی مجریان و عوامل اجرایی آسان‌تر خواهد بود و تسهیل‌گر تحقق اهداف حکمرانی می‌شود. هرگاه در فرآیند حکمرانی دفاعی - امنیتی ارزش‌های سیاسی یکسانی حاکمیت داشته باشد، حکمرانی با سهولت انجام می‌گیرد و زمانی که تضاد ارزشی بین اجزای حکمرانی پیش بیاید، روند حکمرانی با چالش‌ها و موانعی روبه‌رو خواهد بود. بنابراین سهولت اجرای قواعد و سیاست‌ها در روند حکمرانی را می‌توان به عنوان یکی از بازخوردهای کاربست ارزش‌های سیاسی در حکمرانی دفاعی - امنیتی مورد توجه قرار داد.

- معیار ارزیابی عملکرد حکمرانی دفاعی - امنیتی

عملکرد نتیجه نهایی فعالیت است. این فعالیت‌ها به منظور سنجش عملکرد و بر اساس اهداف قبلی ارزیابی می‌شود (خداداد حسینی و عزیزی، ۱۳۹۴: ۲۲۳). محور اصلی ارزیابی عملکرد، این سوال است که آیا عملکرد با معیارها، استانداردها و شاخص‌های تعیین شده تطابق دارد؟. یکی از معیارهای ارزیابی عملکرد، ارزش‌هاست. «ارزش‌های ما نتیجه چگونگی رشد ما، روند جامعه‌گرایی سیاسی در شرایط گروهی مختلف، تعلیم و القانات سیاسی و تجربه شخصی است. اینها همچون معیاری عمل می‌کنند که اعمال خود ما و دیگران براساس آنها سنجیده می‌شود و مورد قضاوت قرار می‌گیرد و بنابراین، بنیان بسیاری از ایستارهای ما هستند» (ازغندی و روشندل، ۱۳۸۴: ۹۴). «ارزش‌ها به ما می‌گویند چه چیز مطلوب و کدام روش از نظر اجتماعی نامطلوب و نکوهیده است. در جوامع و فرهنگ‌های مختلف، معیارهای متفاوتی برای ارزش‌ها دارند و به تناسب بینش، باور و اعتقادات خود درباره‌ی رفتار و پندار خویش و دیگران دآوری می‌کنند. ارزش‌ها، ملاکی



برای تشخیص مرز خوب و بد، شایسته و ناشایسته، پسند و ناپسند هستند. هر جا مسئله قضاوت و داوری روی پدیده‌ها پیش می‌آید، موضوع ارزش‌ها نیز مطرح است (کازمی، ۱۳۷۸: ۱۱). «قضاوت‌های ارزشی عبارت است از ارزیابی‌هایی که ما بر اساس استانداردها و یا ایدئال‌ها انجام می‌دهیم. تحت این شرایط آنها می‌توانند بر مبنای اصول اخلاقی، استانداردهای زیباشناختی و یا آزمون‌های شخصی استوار باشند. بدین ترتیب قضاوت‌های اخلاقی و هنجاری منعکس‌کننده اولویت‌های شخصی در مورد آن چیزی است خوب یا بد، زشت یا زیبا و اخلاقی یا غیر اخلاقی تلقی می‌شوند (قوام، ۱۳۹۱: ۶۰). از این منظر، آن چیزی که در بحث حکمرانی مورد توجه است، قضاوت ارزشی است. به این معنا که آیا خروجی حکمرانی دفاعی - امنیتی منطبق با ارزش‌ها و ایدئال‌های جامعه است یا نه. چنانچه منطبق بر ارزش‌ها باشد، پذیرش آن از سوی مجریان و مردمان راحت‌تر، و عملکرد سازمان بهبود خواهد یافت. از این رو، یکی از کارویژه‌های بازخوردی ارزش‌های سیاسی، قرار گرفتن به عنوان معیار ارزیابی عملکرد حکمرانی در سازمان‌های دفاعی - امنیتی است.

- مشروعیت‌سازی و تقویت دفاع مردم پایه

بسیاری از دانشمندان علوم سیاسی، مشروعیت را معمولاً واژه‌ای جامعه‌شناختی می‌پندارند و معتقدند مشروعیت یعنی تمایل به اطاعت از سیستم حکومتی بدون توجه به اینکه این حکومت چگونه بوجود آمده است (هیوود، ۱۳۹۵: ۳۶). این که آیا شهروندان وظیفه دارند به دولت احترام گذاشته و از قوانین اطاعت کنند، نظریه پردازانی همچون نظریه پردازان قرارداد اجتماعی مانند هابز و لاک، به مسئله این گونه توجه کرده‌اند: حکومت چه وقت و بر چه اساس، اقتدار مشروع را بر جامعه اعمال می‌کند؟ و یا در بحث‌های سیاسی مدرن، این سوال که چرا مردم باید از دولت اطاعت کنند مطرح نمی‌شود، بلکه پرسیده می‌شود که چرا آنها از دولت یا سیستم حکومتی مشخصی اطاعت می‌کنند؟ (هیوود، ۱۳۹۵: ۳۷). یکی از دلایل تمایل مردم به اطاعت از حکومت را می‌توان در عملکرد، کارآمدی و سودبخشی نظام‌های سیاسی، فارغ از وجه تسمیه‌ی آنها دانست. به بیان دیگر، مردم آن قدر آگاهی و شعور اجتماعی دارند که تفاوت میان فقر، تنگدستی، تبعیض، ناامنی، اختناق و بی‌حرمتی به حقوق بنیادی را از رفاه، عدالت، نظم، آزادی و احترام به شأن و منزلت انسان به خوبی تشخیص دهند (کازمی، ۱۳۸۱: ۱۴۱). براین اساس می‌توان گفت معیار تشخیص حکمرانی خوب، عمل و حصول به ارزش‌های مورد اشاره است. از این جهت، عمل به ارزش‌های سیاسی، ضمن بهبود حکمرانی و کارآمدی نظام سیاسی در ابعاد مختلف، عامل تقویت مشروعیت،



مقبولیت و اطاعت مردم از حکومت است که به ماندگاری و پایداری نظام سیاسی کمک می‌کند. این وضعیت نیز در مورد حکمرانی دفاعی - امنیتی نیز صادق است. اگر دولت در اجرای سیاست‌های دفاعی - امنیتی، عزت ملت، منافع ملی، خواسته‌ها و ارزش‌های مشترک مردم را لحاظ نکند، اگر در تأمین امنیت ناتوان باشد و نتواند از تمامیت ارضی دفاع کند، به همان میزان از رضایت مردم کاسته خواهد شد و در نتیجه مشروعیت و مقبولیت نظام تضعیف خواهد شد. بنابراین، اینکه حکمرانی دفاعی - امنیتی چگونه باشد که در برخورد با تهدیدات و چالش‌های دفاعی - امنیتی که بتواند خواسته و رضایت مردم در حوزه امنیت را تأمین نماید، ارتباط مستقیمی با مشروعیت و مقبولیت نظام سیاسی دارد که تسری ارزش‌های سیاسی به این حوزه همچون برقراری عدالت، کمک‌های بشردوستانه و حمایت از مظلوم، حضور نیروهای مسلح در کنار مردم در گرفتاری‌ها و سختی‌ها، قانون‌گرایی، استقلال و آزادی، رعایت حقوق و آزادی‌های مردم و... می‌تواند به ایجاد آن کمک کند. علاوه بر مشروعیت‌سازی، یکی دیگر از آثار کاربست ارزش‌های سیاسی در حکمرانی دفاعی - امنیتی، تقویت ساختار دفاعی و امنیتی مردم پایه و حضور مردم برای دفاع از کشور است که در نتیجه تحقق خواسته‌ها و رضایت مردم در حوزه دفاع و امنیت ایجاد می‌شود. جمهوری اسلامی ایران به واسطه برخورداری از ارزش‌های غنی اسلامی و ایرانی، از قدرت خوبی در موضوع بسیج عمومی و مردمی برخوردار است. کاربست ارزش‌های سیاسی در حکمرانی دفاعی - امنیتی، بسیج مردمی را در شرایط بحرانی تسهیل و محقق نماید.

- اعتمادسازی مردم به سازمان‌های دفاعی - امنیتی

یکی از شاخص‌های مهم در فهم عمق و تداوم ارتباطات، تعاملات و همکاری‌های دو طرفه، اعتماد است که از آن، در روابط بین دولت و ملت می‌توان به عنوان اعتماد سیاسی یاد کرد. اعتماد سیاسی یعنی مردم به دولت، در عمل به تعهدات و وظایفش در جهت احقاق حقوق مردم باور و اطمینان داشته باشند و از سوی دیگر، دولت و نظام سیاسی نیز در راستای مأموریت خود، به حمایت‌ها و پشتیبانی‌های مردم امید داشته باشد.

یکی از کارویژه‌های ارزش‌های سیاسی در حکمرانی دفاعی - امنیتی، اعتمادسازی دفاعی و تقویت پیوند میان نظام حکمرانی و مردم است. از این جهت، حصول به حکمرانی مطلوب و تقویت اعتماد مردم به سازمان‌های دفاعی - امنیتی، مستلزم به رسمیت شناختن و نهادینه‌سازی خواسته‌ها و ارزش‌های سیاسی در اداره و مدیریت این سازمان‌ها است. اعتمادسازی و شکل‌گیری ترتیبات سیاسی



- نظامی و امنیتی میان دولت و ملت، فرآیندی حساس و مهم است که در بستر جامعه‌پذیری سیاسی می‌تواند شکل گیرد. «جامعه‌پذیری سیاسی فرآیند یا مجموعه‌ای از فرآیندهاست که افراد، مطالب و موضوعاتی را در مورد سیاست آموخته، ارزش‌های سیاسی را مستقیم یا غیرمستقیم، آگاهانه یا ناخودآگاه کسب می‌کنند» (Rush, 1992: 92). «کسب آگاهی‌های سیاسی به تدریج به استقرار نهادهای دموکراتیک منجر می‌شود و با درونی شدن هنجارها و ارزش‌ها و رفع تنش و تضاد میان ساختارها و رفتارها زمینه ثبات و تعادل پایدار در جامعه فراهم می‌آید در تمام این مراحل، ایجاد حس اعتماد، شرط اصلی تغییر است. مردم با اعتماد به رهبران سیاسی، به قوانین و ضوابطی که از طرف آنها مدون می‌شود، احترام می‌گذارند و وفاق و همدلی میان آنها گسترش می‌یابد. وقتی همگان به این باور برسند که قانون برای تسهیل امور اجتماعی و فیصله‌دعای و اجرای عدالت چیز مطلوبی است، دیگر کسی اهتمامی برای فرار از حیطه‌ی نفوذ آن نمی‌کند و هر شهروند خود را ملزم می‌بیند با مشارکت فعال در گزینش قانونگذار و مجری قانون، مطلوبیت خود را افزایش دهد. در جامعه‌ای که اعتماد متقابل در میان افراد و میان فرد و دولت وجود نداشته باشد، نه قانونگذار قادر به ترمیم آن است و نه زور و اجبار می‌تواند به ایجاد وفاق ملی کمکی کند. کاربرد شیوه‌های اعرایی و زور حتی به گسترش شکاف و بحران اعتماد و در نهایت به بحران نفوذ، مشروعیت و یکپارچگی می‌انجامد و شیرازه‌ی امور جامعه را از هم می‌باشد (کاظمی، ۱۳۸۱: ۲۶۴). بنابراین یکی از بازخوردهای کاربست ارزش‌های سیاسی در نظام حکمرانی دفاعی - امنیتی، ایجاد اعتماد مردم به سازمان‌های نظامی - امنیتی و سیاست‌ها و رویکردهای آنهاست. اعتماد نه تنها موجب ایجاد احترام برای نیروهای مسلح می‌گردد، بلکه در مواقع بحران و جنگ به حمایت و کمک مردم را به همراه خواهد داشت. در تداوم این اعتماد، پابندی نظام حکمرانی به میزان درونی شدن هنجار و ارزش‌ها، و عمل به آنها بستگی دارد.

- تداوم استقلال و آزادی کشور

یکی از مؤلفه‌های قدرت نرم ج.ا.ایران، دو ارزش تفکیک‌ناپذیر آزادی‌خواهی و استقلال‌طلبی است. در اصل نهم قانون اساسی آمده است: «در جمهوری اسلامی ایران آزادی و استقلال و وحدت و تمامیت ارضی کشور از یکدیگر تفکیک‌ناپذیرند و حفظ آنها وظیفه دولت و آحاد ملت است. هیچ فرد یا گروه یا مقامی حق ندارد به نام استفاده از آزادی، به استقلال سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، نظامی و تمامیت ارضی ایران کمترین خدشه‌ای وارد کند و هیچ مقامی حق ندارد به نام حفظ استقلال و تمامیت ارضی کشور آزادی‌های مشروع را، هر چند با وضع قوانین



و مقررات، سلب کند» (اصل ۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران). با نگاهی به ساختارهای معنایی شکل دهنده به هویت انقلاب اسلامی، می‌توان دریافت که آموزه‌ها و ارزش‌هایی همچون عدالت‌خواهی، استقلال‌خواهی و آزادی و...، نقش بسیار مهمی در شکل‌گیری و برساختگی فرهنگ دفاعی و راهبردی ج.ا.ایران یعنی نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری داشته است (یوسفوند، ۱۳۹۹: ۹۲). حفظ این فرهنگ، مستلزم توسعه سیاسی و توجه به ارزش‌های سیاسی است. یکی دیگر از شاخص‌های بازخوردی کاربست ارزش‌های سیاسی در حکمرانی دفاعی - امنیتی، تداوم فرهنگ استقلال‌خواهی و آزادی برای کشور است. انعکاس آموزه‌های دینی و ارزش‌های سیاسی در حکمرانی دفاعی - امنیتی، به واسطه تقویت فرهنگ خوداتکایی و خودباوری، تقویت اراده و عزت، رهایی از سلطه‌ی نظام‌های بشری و شکستن طلسم ترس از قدرت‌های سلطه‌گر و زورگو موجب استحکام و تداوم آزادی و استقلال کشور و می‌شود.

– قدرت‌سازی و تحکیم اقتدار و امنیت پایدار

امنیت ملی یعنی دستیابی به شرایطی که به یک کشور امکان می‌دهد از تهدیدهای بالقوه یا بالفعل خارجی و نفوذ سیاسی و اقتصادی بیگانه در امان باشد و در راه پیشبرد توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی و انسانی و تأمین وحدت و موجودیت کشور و رفاه عامه فارغ از مداخله بیگانه گام بردارد (روشندل، ۱۳۷۴: ۱۳). در کانون حکمرانی دفاعی - امنیتی، تلاش می‌شود تا از کلیه ظرفیت‌ها و توانایی‌های مادی و معنوی در جهت دفاع از کشور و تأمین امنیت ملی استفاده شود. در کنار منابع مادی قدرت، یکی از ظرفیت‌های معنوی قدرت، ارزش‌های سیاسی است که اعمال و توجه به آنها در حکمرانی خوب دفاعی - امنیتی در قدرت‌سازی و تأمین و تحکیم امنیت پایدار مؤثر است. تحصیل امنیت ملی فقط به صرف داشتن قدرت نظامی و توان دفاعی کافی نیست، بلکه این قدرت، برای پایدار نمودن امنیت ملی بایستی در کاربست با دیگر عوامل قدرت از جمله منابع نرم قدرت قرار گیرد. «کشورها بیش از آنکه برای امنیت خود به تولید قدرت نیاز داشته باشند، نیازمند آن هستند که قدرت (موجود) خود را برای امنیت به کار گیرند. این به کارگیری زمانی محقق می‌گردد که از ابزارهای متنوعی در تولید قدرت استفاده شود. تهدیدها در طیفی گسترده قرار دارد و نمی‌توان برای مقابله با هر تهدید، از قدرت و ابزار نظامی استفاده نمود. از سوی دیگر ضرورت‌های راهبردی ایجاب می‌کند روش‌های دیگری برای کنترل و کاهش تهدیدها شناسایی شود» (Brodie, 1949: 477).



به‌طور کلی، غایت حکمرانی دفاعی - امنیتی، تأمین امنیت پایدار است. در فرآیند تحقق این غایت، شناسایی تهدیدهای داخلی و خارجی و به کارگیری ابزار مناسب برای مقابله با آنها، از نکات مهم در حکمرانی دفاعی - امنیتی است. استفاده از ارزش‌های سیاسی در این حوزه، به دفع بسیاری از تهدیدها به‌ویژه در حوزه سیاسی می‌انجامد. برای نمونه، امروزه نظام سلطه تلاش می‌کند از روزه تهدیدهای داخلی، وضعیت ناپایداری را در کشورها ایجاد نمایند تا بتواند به خواسته‌ها و اهداف خود که همانا نفوذ و سلطه بر کشور است، دست یابد. پیاده‌سازی ارزش‌های سیاسی در سیاست‌ها و راهبردها و حصول به آرمان‌هایی همچون امنیت، عدالت، رفاه، آرامش، آزادی و... موجب افزایش کارآمدی نظام سیاسی شده و ضمن تقویت اعتماد مردم به دولت، تهدیدها را خنثی و دفع نموده و به تحکیم امنیت پایدار منجر خواهد شد.

- مصونیت‌سازی نرم و خنثی نمودن توطئه‌های نرم و شناختی

مصونیت‌سازی نرم به این موضوع اشاره دارد که چگونه می‌توان روح، فکر و ذهن و شناخت افراد را از تهدیدات نرم سیاسی و شناختی مصون داشت. در بحث حکمرانی، پاسخ به این مسئله، برنامه‌ها و اقدامات گوناگونی را نیاز است. یکی از این اقدامات، نهایی‌سازی و پیاده‌سازی ارزش‌های سیاسی در حکمرانی است که راجع به کارویژه‌های آن به‌ویژه در بحث مشروعیت‌سازی و اعتمادسازی اشاره شد اما با این حال، عمل به ارزش‌های سیاسی، جامعه را در برابر برنامه‌های روانی، تبلیغاتی و تهدیدات نرم سیاسی دشمن ایمن می‌کند و از آن به عنوان شاخص بازخوردی در حوزه حکمرانی دفاعی - امنیتی نام برد.

- نشر و رشد هنجارها و ارزش‌های انسانی و الهی در عرصه دفاع

شاخص دیگری که از به عنوان شاخص بازخوردی کاربست ارزش‌های سیاسی در حکمرانی دفاعی - امنیتی، می‌توان برشمرد، نشر و رشد ارزش‌ها و هنجارهای انسانی و الهی در عرصه دفاع است. «هنجارها در سایه ارزش‌ها پدید می‌آیند و عمل می‌کنند و قواعد و روش‌های عمل اجتماعی را به دست می‌دهند. هنجارها زمینه‌ی تحقق ارزش‌های جامعه را ایجاد می‌کنند (بشیری، ۱۳۸۳: ۸۶). از این جهت، یکی از خصوصیات ارزش‌های سیاسی، بسترسازی برای رشد هنجارها و ارزش‌های انسانی و الهی در حکمرانی دفاعی - امنیتی است که در اداره امور، کارآمدی و حرکت به جلو و تحقق اهداف حکمرانی، تأثیر بسزایی خواهند داشت.

الگوی نهایی پژوهش

با توجه به یافته‌های پژوهش، الگوی حکمرانی دفاعی - امنیتی ج.ا.ایران مبتنی بر کاربست ارزش‌های سیاسی در شکل (۲) زیر ارائه شده است.



شکل ۲: الگوی حکمرانی دفاعی - امنیتی مبتنی بر کاربست ارزش‌های سیاسی

نتیجه‌گیری

همانگونه که اشاره شد، یکی از حوزه‌های مهم حکمرانی دولت‌ها، حکمرانی دفاعی - امنیتی



است؛ چراکه تحقق اهداف و سیاست‌های امنیت ملی مستلزم حکمرانی خوب در بخش دفاعی - امنیتی است که به علم و هنر راهبری، اداره و هدایت سازمان‌های نظامی و به کارگیری تدابیر، ابزارها و منابع مختلف در جهت دستیابی به اهداف و سیاست‌های موصوف اشاره دارد. در چارچوب جامعه‌شناسی نظامی، در فرآیند حکمرانی دفاعی - امنیتی خوب، نقش ارزش‌های سیاسی به عنوان یکی از منابع نرم حکمرانی که شامل عقاید، آرزوها و اهداف مشروع و مطلوب عموم مردم در عرصه سیاست است، غیرقابل انکار است. از این منظر، حکمرانی دفاعی - امنیتی در گنش و واکنش با جامعه است. هرگونه کنش معنادار از سوی جامعه، از جمله تغییر در نظام ارزشی و هنجاری، تغییر در نهادها و تغییر در رویکردها و ایجاد گفتمان‌های جدید، دیوان‌سالاری نیروهای مسلح و مقاصد و عملکرد آنها را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد. از جهتی دیگر، هرگونه کنش معنادار از سوی ارتش و نیروهای مسلح به عنوان متولیان حوزه حکمرانی دفاعی - امنیتی، از جمله تمایل به جنگ، تمایل به صلح و امنیت، حضور در سیاست و تصمیم‌گیری‌های سیاسی و... جامعه و ساخت اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بنابراین هنگامی که از حکمرانی دفاعی - امنیتی بحث می‌شود، نمی‌توان آن را مجزا از ارزش‌های جامعه دانست. فهم و تفسیر کنش‌های ارتش و نیروهای مسلح (به عنوان نهادهای اجتماعی) و شیوه حکمرانی در این حوزه، از مسیر ارزش‌های حاکم بر آن، آسان خواهد بود. به همین خاطر، در کانون فرآیند حکمرانی، این انسان است که راهبری، هدایت و اجرا می‌کند و به آن روح می‌بخشد. انسان نیز تابع اعتقادات، باورها و ارزش‌هایی است که محرک و جهت‌دهنده رفتار و اعمال اوست. از این رو، یکی از مؤلفه‌های اثرگذار در حکمرانی دفاعی - امنیتی، ارزش‌ها و هنجارهای جامعه است و نمی‌توان بدون توجه به این ارزش‌ها، حکمرانی را تداوم بخشید.

در این پژوهش، تلاش گردید مشخصاً الگویی از شیوه حکمرانی دفاعی - امنیتی مبتنی بر کاربرست ارزش‌های سیاسی با توجه به بازخوردهای مورد انتظار آن، مورد بررسی قرار گیرد. الگوی ارائه شده در این پژوهش، فرآیند حکمرانی را در سه حوزه ترسیم نموده است. حوزه اول؛ مربوط به حوزه تدوین راهبرد است که مشتمل بر تبیین مأموریت، تحلیل و شناخت عوامل بیرونی و درونی و بسترهای خاص و عام سازمان، تدوین اهداف و راهبردها است. حوزه دوم؛ شامل اجرا است که شامل تنظیم قواعد و تخصیص منابع و اعتبارات و اجرای راهبردها و خط‌مشی‌هاست. حوزه سوم معطوف به ارزیابی و دریافت بازخورد از روند حکمرانی است. کارویژه‌های ارزش‌های سیاسی در هر حوزه، بر اساس نظر مصاحبه‌شوندگان بیان گردیده است. این الگو می‌تواند جهت‌گیری و



حمایت مردم را نسبت به ساختارها و سیاست‌های دفاعی و امنیتی تقویت کند. به عبارت دیگر، حکمرانی دفاعی - امنیتی مبتنی بر ارزش‌های سیاسی، موجب تقویت روحیه ملی و بسیج مردمی می‌شود و مردم را نسبت به حفاظت از کشور و دفاع از سرزمین متعهد و وفادار می‌کند. بنابراین، هر چقدر ارزش‌های درونی نهادهای نظامی با ارزش‌های حاکم بر جامعه همسو باشد و در جهت تأمین منافع مردم قرار گیرید، مقبولیت و محبوبیت نیروهای مسلح و حکمرانی دفاعی - امنیتی از سوی مردم بیشتر خواهد شد و حصول به اهداف حکمرانی خوب تسهیل خواهد شد. همانگونه که جوزف نای بیان می‌دارد که موفقیت در سیاست‌های جهانی، مستلزم استفاده از قدرت نرم به همراه قدرت سخت است، از این جهت، یکی از ملزومات موفقیت در حکمرانی دفاعی - امنیتی با توجه به تهدیدهای متنوع سیاسی و فرهنگی، توجه به کاربست منابع قدرت نرم از جمله ارزش‌های سیاسی به عنوان ضرورتی انکارناپذیر در کنار قدرت سخت است.

نتایج پژوهش حاکی از آن است که کاربست ارزش‌های سیاسی به عنوان یکی از ظرفیت‌های قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران نقش مؤثری را در اثربخشی به حکمرانی دفاعی - امنیتی و تسهیل‌گری در اعمال قدرت دارد که بازخوردهای مورد انتظار آن شامل جهت‌دهی به اهداف و خط‌مشی‌ها، تسهیل‌گر اجرای قواعد و سیاست‌ها، معیار ارزیابی عملکرد حکمرانی دفاعی - امنیتی، مشروعیت‌سازی و تقویت دفاع مردم پایه، اعتمادسازی مردم به سازمان‌های دفاعی - امنیتی، تداوم استقلال و آزادی کشور، تحکیم اقتدار و امنیت پایدار، نشر ورشد ارزش‌های انسانی و الهی در سازمان‌های دفاعی و مصونیت‌سازی نرم است.

به طور کلی، گذار از تهدیدات متنوع نرم و شناختی، مصائب و بحران‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و نظامی پیش‌رو، و تسهیل در حصول به اهداف حکمرانی دفاعی - امنیتی که همانا بازدارندگی و تأمین امنیت پایدار است، هدف از ارائه این الگو بوده است.

پیشنهادهای

در راستای تقویت کاربست ارزش‌های سیاسی در حکمرانی دفاعی - امنیتی ج.ا.ایران پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:

- ۱- به کارگیری الگوی پژوهش در حکمرانی دفاعی - امنیتی در چارچوب اقدامات زیر:
تدوین درست مأموریت‌ها متناسب با تهدیدات روز در حوزه سخت و نرم.
تقویت بسترهای عام و خاص مورد اشاره الگو.



تدوین اهداف و راهبردهای مؤثر همسو با ارزش‌های موجود در جامعه.

تنظیم صحیح قواعد متناسب با ارزش‌های حاکم در جامعه.

استفاده بهینه از منابع، ظرفیت‌ها و امکانات مادی و معنوی.

اجرای صحیح برنامه‌ها مبتنی بر سازماندهی درست و نظارت و ارزیابی مؤثر.

بازخوردگیری در جهت اصلاح و بهبود راهبردها و برنامه‌های تدوین شده.

۲- تحلیل و ارزیابی دقیق و مستمر از ارزش‌های سیاسی حاکم بر جامعه با هدف تدوین و

تطبيق سیاست‌های دفاعی - امنیتی با آنها، به طوری که قابل پشتیبانی به وسیله مردم باشد.

۳- گفتمان‌سازی دفاعی - امنیتی مبتنی بر فرهنگ دینی و ملی با تأکید بر ارزش‌های سیاسی.

۴- تقویت رویکرد اعتمادسازی در حکمرانی دفاعی - امنیتی براساس توجه به خواسته‌ها و

نیازهای جامعه.

۵- الگوسازی در حکمرانی دفاعی - امنیتی مبتنی بر تعالی کرامت انسانی.

۶- حکمرانی دفاعی - امنیتی با رویکرد ارزش‌های سیاسی ایرانی - اسلامی.



منابع

الف - فارسی

۱. نهج البلاغه، خطبه ۲۰۸.
۲. آزادبخت، مروت (۱۳۸۲). جامعه‌شناسی جنگ، تهران: انتشارات آگاه، چاپ اول.
۳. ازغندی، سید علیرضا و روشن‌دل، جلیل (۱۳۸۴). مسائل نظامی و استراتژیک معاصر، تهران: انتشارات سمت، چاپ ششم.
۴. الوانی، سیدمهدی (۱۳۸۰)، تصمیم‌گیری و تعیین خط‌مشی دولتی، تهران: انتشارات سمت، چاپ نهم.
۵. احمدی‌سپیدان، حسین (۱۳۹۰). نقش ارزش‌ها در خط‌مشی‌گذاری سیاسی، پژوهشنامه معارف قرآنی، ش ۴.
۶. بشیریه، حسین (۱۳۸۳). جامعه‌شناسی سیاسی، تهران: نشر نی.
۷. پورعزت، علی اصغر، مختاریان پور، مجید، و تابان، فاطمه (۱۳۹۹). ارزش‌های سیاسی در حکومت حضرت علی (ع)، مطالعات توسعه اجتماعی ایران، شماره ۲.
۸. سیف‌زاده، سیدحسین (۱۳۸۵). اصول روابط بین‌الملل (الف و ب)، تهران: انتشارات نشر نی، چاپ پنجم.
۹. سیف‌زاده، سیدحسین (۱۳۹۰). مبانی دانش سیاست در نظم نوین، تهران: انتشارات نشر نی، چاپ اول.
۱۰. دارابی، مسعود و فرهنگی، سعید (۱۴۰۲). شناسایی الگو و مکتب کارآمد حکمرانی امنیتی - دفاعی در فضای منازعات هیبریدی، فصلنامه مدیریت نظامی، شماره ۹۱.
۱۱. دباغ، سروش و نفری، ندا (۱۳۸۸). تبیین مفهوم خوبی در حکمرانی خوب، مدیریت دولتی، شماره ۳.
۱۲. رضانی، مهدی و همکاران (۱۳۹۸). بررسی تاثیرگذاری نظام ارزش‌ها در سیاستگذاری عمومی ایران با تاکید بر جایگاه مرجعیت در سیاستگذاری عمومی، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی، شماره ۴۰.
۱۳. روشن‌دل، جلیل (۱۳۷۴). امنیت ملی و نظام بین‌الملل، چاپ اول، تهران: انتشارات سمت.
۱۴. جاسبی، جواد و نفری، ندا (۱۳۸۸). طراحی الگوی حکمرانی خوب بر پایه نظریه سیستم‌های باز، فصلنامه انجمن علوم مدیریت ایران، شماره ۱۶.



۱۵. خدادحسینی، سیدحمید و عزیزی، شهریار (۱۳۹۴). مدیریت و برنامه‌ریزی استراتژیک، تهران: انتشارات گنج صفار، چاپ سوم.
۱۶. قوام، عبدالعلی (۱۳۸۶). اصول سیاست خارجی و سیاست بین الملل، تهران: انتشارات سمت، چاپ ۱۳.
۱۷. قوام، عبدالعلی (۱۳۹۱). سیاست‌شناسی: مبانی علم سیاست، تهران: انتشارات سمت، چاپ ۳.
۱۸. قوام، عبدالعلی (۱۳۸۲). سیاست‌های مقایسه‌ای، تهران: انتشارات سمت، چاپ پنجم.
۱۹. قلی‌پور، رحمت‌اله و منصورزاده، سیدعلی (۱۴۰۱). سیاست‌گذاری باز، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول.
۲۰. کاظمی، علی اصغر (۱۳۸۲). بحران نوگرایی و فرهنگ سیاسی در ایران معاصر، تهران: نشر قومس، چاپ دوم.
۲۱. کاظمی، علی اصغر (۱۳۸۱). مدیریت سیاسی و خط‌مشی دولتی، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ ۱.
۲۲. کاظمی، علی اصغر (۱۳۷۸). اندیشه‌ورزی، فرهنگ و تمدن‌سازی، فصلنامه سیاسی-اقتصادی، شماره ۱۴۱ و ۱۴۲.
۲۳. نای، جوزف. (۱۳۸۹). قدرت نرم، ترجمه سیدمحسن روحانی، مهدی ذوالفقاری، چاپ سوم، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
۲۴. هیوود، اندرو (۱۳۹۵). مفاهیم کلیدی در سیاست، ترجمه: حسن سعید کلاهی و عباس کاردان، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ سوم.
۲۵. هرسیچ، حسین (۱۳۹۰). تجزیه و تحلیل ویژگی‌ها، مبانی و مؤلفه‌های قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه قدرت نرم، سال اول، پاییز پیش شماره ۳.
۲۶. یوسفوند، یعقوب (۱۳۹۹). منابع قدرت نرم ج.ا.ایران، انتشارات دانشگاه افسری امام علی (ع)، چاپ اول.
۲۷. پورحسن، ناصر. (۱۳۹۰). مبانی دینی فرهنگ راهبردی ج.ا.ایران، نامه دفاع، مرکز تحقیقات دفاعی راهبردی، شماره ۲۶.
۲۸. عسگری، محمود. (۱۳۹۰). فرهنگ راهبردی جمهوری اسلامی ایران، تک نگاره علمی-تخصصی نامه دفاع، مرکز تحقیقات دفاعی راهبردی، شماره پیاپی ۲۶، شماره سوم.
۲۹. قاسمی، فرهاد و نگهدار، الهام (۱۳۹۲). چرخه‌ی راهبردی و الزامات سیستم دفاعی جمهوری



اسلامی ایران، مجله سیاست دفاعی، شماره ۸۵.

۳۰. اکبری، ایمان و عبدالحسین زاده، محمد (۱۴۰۳). ابزارهای نرم حکمرانی و نقش آنها در ارتقای نظام قانونگذاری، ماهنامه گزارش‌های کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره ۴.

۱۳. مهدیان، حسین (۱۳۹۶)، تحلیل سیاست امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در پرونده هسته‌ای در چارچوب نظریه سازه‌انگاری، رساله دکتری، رشته علوم سیاسی، دانشکده علوم اداری و اقتصاد، دانشگاه اصفهان.

32. Brodie, B. (1949). Strategy as a Science. World Politics, 1(4), 467–488.

33. Rush, M (1992), Politics and society. An introduction to political Sociology, Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf.